

PetoLuonto-opas

Juha Järvenpää ja Harri Norberg

Saatteeksi

Suomessa elää neljä maasuorpetolajia: karhu, susi, ilves ja ahma. Erityisesti karhun ja ilveksen yksilömäärät ovat kasvaneet selvästi 2000-luvulla ja suurpedot ovat levittäytyneet hiljalleen uusille elinalueille Etelä- ja Länsi-Suomea myöten. Tämä on kasvattanut todennäköisyyttä luonnossa liikkuvan ihmisen ja suurpedon kohtaamiselle lähes koko maamme alueella. Ihminen ei kuitenkaan yleensä ole tietoinen näistä kohtaamisista, sillä suurpedot välttelevät viimeiseen asti ihmiskontaktia.

Yhtenä tämän oppaan lähtökohtana on olettaus, että luonnossa liikkujilla ei ole riittävästi tietoa maassamme elävistä suurpedoista ja niiden käyttäytymisestä sekä siitä, miten suurpedon kohtaaminen voidaan välttää ja miten kohtaamistilanteessa tulee toimia. On ilmeistä, että tiedon puute ja vallalla olevat ennakkoluulot lisäävät ns. petopelkoa. Kun jaetaan tietoa suurpedoista ja niiden käyttäytymisestä, voidaan ihmisten ja suurpetojen välisiä konflikteja minimoida ja vähentää mahdollista petopelkoa.

Käsissäsi olevan oppaan tarkoitus on olla tiivis kuvaus suurpedoista. Oppaaseen on sisällytetty lyhyesti maasuorpetojen tuntomerkkejä ja tietoa niiden elintavoista, ravinnosta ja käyttäytymisestä. Oppaan tarkoitus on si-

ten auttaa kaikkia luonnossa liikkujia tunnistamaan suurpetojen luontoon jättämiä jälkiä ja antaa tietoa siitä, miten suurpedot käyttäytyvät ja miten niihin tulisi suhtautua.

Tämä opas on laadittu Suomussalmen kunnan hallinnossa Petotieto -hankkeessa. Hanketta rahoittaa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013 Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksien kautta.

Oppaan ovat kirjoittaneet Juha Järvenpää ja Harri Norberg. Järvenpää toimii Suomussalmen kunnan hallinnon Petoseutu- ja Petotieto -hankkeiden projektipäällikönä ja on hankkeissa perehtynyt erityisesti suurpetojen ja elinkeinojen välisten ongelmien ennaltaehkäisyyn. Norberg toimii Metsästäjäin Keskusjärjestössä erikoissuunnittelijana työkenttäänään poronhoitoalueen suurpetoasiat. Hän on toiminut myös tutkijana Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa perehtyen mm. petojen ja porojen väliin vuorovaikutuksiin.

Etu- ja takakannen kuvat: Hannu Huttu
Taitto- ja painopaikka: Kajaanin Offsetpaino Oy, 2011

**SUOMUSSALMEN
KUNTA**

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin.

KARHU (Ursus arctos)

Suomessa oli Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RKTL) mukaan noin 1500 karhua vuonna 2010. Karhut ovat levittäytyneet koko Suomen alueelle Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Vahvimmat kannat ovat kuitenkin Itä- ja Keski-Suomessa sekä Lapissa pitkin itärajamme.

Karhun tuntomerkit ja levinneisyys

Täysikokoinen naaras voi painaa jopa 200 kg, kun taas uros voi olla jopa yli 300-kiloinen. Talviunen aikana karhu voi menettää jopa kolmanneksen painostaan. Täysikasvuisen karhun säkäkorkeus on 90–125 cm ja pituus 135–250 cm. Karhun turkki on tuuhea ja väriyty vaihtelee mustanruskeasta kellanruskeaan. Hännällä on pituutta 5–15 cm ja se on osittain piilossa turkin sisällä. Korvat ovat pienet ja pyöreät.^{1, 2, 6}

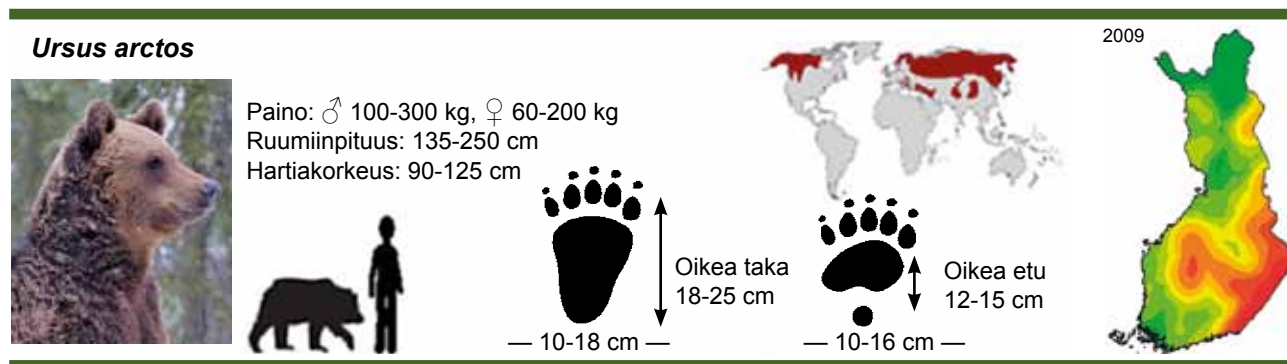
Karhun elintavat ja ravinto

Loka-marraskuusta maaliskuuhun asti karhu nukkuu talviunta maassa olevassa pesässä. Pesä voi olla suu-

ren kannon, mättään tai muurahaispesän alle kaivetuksessa luolassa, joskus myös louhikossa tai kuusen alla oksien suojassa. Vaikka karhu nukkuu talviunta ja sen elintoiminnot ovat tuolloin ainutlaatuisella ”säätöliekillä”, se voi kuitenkin heräillä useita kertoja talven mittaan, ja välillä kääntää kylkeään. Se on siten tietoinen ympäristöstään tapahtumista myös talvella, jonka vuoksi karhun talvipesälle päädyttyä kannattaa poistua paikalta mahdollisimman nopeasti.

Karhulla on viivästynyt sikiökehitys. Se tarkoittaa sitä, että vaikka karhu parittelee kesä-heinäkuussa, hedelmöitynyt munasolu kiinnittyy emokarhun kohdun seinämään vasta joulukuussa, jolloin karhusikiön kehitys alkaa. Karhu synnyttää tammikuussa talvipesässään normaalisti kaksi, joskus jopa neljä pentua. Pennut painavat syntymähetkellä vain alle 300 grammaa.⁷ Tavallisesti pennut seuraavat emoaan noin vuoden ajan, joskus kaksikin kesää. Keväällä pesästä poistuessaan pennut painavat noin viisi kiloa. Syksyllä niiden paino on jo 30–50 kg. Seuraavaan talveen mennessä niiden paino on noussut jo 60–75 kiloon. Karhu kasvaa kokoa 10 vuotta ja voi elää jopa 20-vuotiaaksi.

Karhu on kaikkiruokainen eläin. Ruokavalio riippuu vuodenaikasta: karhut syövät sitä ruokaa, mitä on helpoimmin saatavissa. Keväällä ne syövät muurahaisia, raa-

Kuvat: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, karhun kuva: Hannu Huttu

Kuva: Hannu Huttu

toja ja ruohoa sekä helposti saalistettavia hirvieläinten vassoja. Karhu voi keväällä tappaa myös aikuisen poron tai hirven ja ruoansulatuksen käynnistyttyä kunnolla se voi ahmia päivässä kymmeniä kiloja liharavintoa. Kesällä ruokavalio täydentyy erilaisilla kasviksilla, kuten yrteillä, ruohoilla ja juurilla. Karhu vieraillee mielellään myös mehiläistarhoilla pitkin kesää. Kesäruokavalioon kuuluu edelleen myös helposti saatavilla oleva liharuoka. Loppukesällä ja syksyllä marjat ovat tärkein ravinnonlähde. Karhu pystyy syömään päivittäin marjoja jopa kolmasosan painostaan ja se voi kattaa lähes puolet vuotuisesta energiantarpeestaan marjojen avulla.

Karhut liikkuvat yleensä iltaisin tai aamuvarkaisella. Eri karhujen reviirit ovat osin päällekkäisiä toistensa kanssa. Siitä huolimatta aikuiset karhut tapaavat ainoastaan kiima-aikana touko- kesäkuussa.

Uroskarhun reviirin koko voi olla jopa 1500 km². Aikuisen naaraskarhun reviiri on noin 500 km² ja pentujen kanssa liikkuvan naaraan reviiri noin puolet siitä. Karhu voi kulkea yhden yön aikana 30–50 km. Karhu on tarvittaessa nopea etenijä: nopeus voi kiihtyä jopa 60 km/h. Karhu on myös hyvä uimaan ja kiipeilemään.

Karhun aistit ja ääntely

Karhun haju- ja kuuloaistit ovat hyvin kehittyneet, kun taas näkö on suhteellisen heikko. Karhu kuulee ihmisen lähestymisen yleensä 200–300 metrin päästä ja voi aistia hajuja tuulen alta jopa useiden kilometrien päästä. Siten se voi haju- ja kuuloaistimuksiinsa perustuen jo hyvissä ajoin väistää ihmistä.

Suomessa tehdyissä kohtaamiskokeissa on selvitetty GPS-pannoilla varustettujen karhujen reaktioita luonnossa liikkuvien ihmisten lähestymiseen ja todettu, että karhu väistää lähes poikkeuksetta ihmisiä. Vain kerran 50 lä-

hestymiskokeen aikana tutkijat pääsivät näkemään karhun vilaukselta. Yhtään kohtaamistilannetta ei syntynyt, vaikka ihmiset kulkivat suoraan kohti karhua ohittaen sen noin 50 metrin etäisyydeltä. Kahden tutkijan työpari piti koko ajan lähestyessään ääntä normaalisti keskustellen. Siten karhun oli helppo havaita lähestyvät ihmiset, mikä vaikutti varmasti kohtaamista ehkäisevästi⁷.

Karhun ääntelyä pääsee kuulemaan vain harvoin. Emo ja pennut kommunikoivat keskenään etenkin silloin, kun pentu pyytää maitoa tai emo varoittaa pentujaan mahdollisesta vaarasta ja komentaa ne nousemaan puuhun turvaan. Karhu murisee taistellessaan, ollessaan muuten aggressiivinen tai haavoittuttuaan.^{1,2,5} Luonnossa liikkuesa voi kuulla myös karhun viheltävää ääntä. Tämä ääni muodostuu, kun karhu vetää vainua sieraimiinsa tutkiesaan ympäristöään.

Tekijöitä, jotka voivat johtaa karhun ja ihmisen vaaraa aiheuttavaan kohtaamistilanteisiin:

1. Haavoitettu tai loukkaantunut karhu: vahingoittunut karhu on aina vaarallinen ja puolustautuu silloin, kun ei kykene pakenemaan.

2. Naaraskarhu alle vuoden ikäisten pentujen kanssa: vaarallisinta on, jos joudut emon ja pentujen väliin. Emo puolustaa tällöin vaistomaisesti pentujaan vaaran aiheuttajaa vastaan.

3. Karhu haaskalla: haaskalla ruokaileva karhu voi käyttäytyä aggressiivisesti jouduttuaan yllätetyksi. Karhu puolustaa ruokaansa.

4. Yllätetty karhu: liian lähelle päässyt ihminen voi laukaista puolustusreaktion pelästyneessä karhussa.

5. Karhu pesällä: karhu, joka on herätetty pesältään tai yllätetty pesänsä läheltä aikaisin keväällä tai syksyllä, voi

olla vaarallinen.

6. Koirat: koira voi ärsyttää karhua. Aggression taso riippuu tilanteesta: onko karhu tullut häirityksi metsästystilanteesta, mikä on karhun sukupuoli ja ikä, kuinka koira käyttäytyy, onko mukana pentuja tai onko lähellä houkutteleva ruoanlähde jne.

7. Ruokittu ja ihmisiin tottunut eläin: Älä ruoki karhua! Mitä useampia kertoja karhu onnistuu saamaan ruokaa ihmisen läheisyydestä, sitä paremmin se sopeutuu ihmisen läsnäoloon. Se voi yhdistää ihmisen ja helposti saatavilla olevan ruoan toisiinsa. Mikäli karhun luontainen ravinto on metsästä vähentynyt, se voi hakeutua ihmisasutusten läheisyyteen ruokaa etsimään. Tällöin karhu voi kadottaa luontaisen ihmisen pelkonsa ja siitä voi kehittyä ihmiselle vaarallinen.^{2,3,4}

Kuva: Hannu Huttu

Miten vältät karhun kohtaamisen?

Karhut ovat yksilöitä, jotka voivat käyttäytyä eri tilanteissa eri tavalla. Toiset ovat uteliaita ja toiset voivat olla aggressiivisia, mutta perussääntö kannattaa muistaa: vaarantonta karhua ei ole.⁵ Karhu pyrkii kuitenkin yleensä välttämään ihmisen kohtaamista. Erinomaisen hajua- ja kuuloaistinsa avulla se aistii ihmisen jo kaukaa ja piiloutuu tai poistuu paikalta.

Karhun kohtaaminen johtuu yleensä siitä, että se tulee yllätetyksi. Pidä siis metsässä liikkuessasi ääntä, jotta alueella olevat karhut saavat tiedon sinusta. Kun liikut kaksin tai ryhmässä, juttele ryhmässäsi olevien muiden ihmisten kanssa. Hiljaa liikkuen ihminen saattaa päästä

tuulen yläpuolelta jopa yllättämään karhun. Tällöin momentit todennäköisesti säikähtävät tilannetta yhtä paljon, eikä tilanteesta todennäköisesti muodostu vaarallista karhun pötkiessä pakoon. Karhun reaktioita ei voi kuitenkaan ennalta arvata.

Metsässä liikuessasi vie tuomasi jätteet ja roskat mukasi. Maatiloilla ja myös haja-asutusalueella on syytä säilyttää kotitalousjätteet suojatussa paikassa, josta haju ei pääse leviämään. Karhulla on hyvin kehittynyt hajuaisti ja hyvä muisti. Karhu palaa usein samalle paikalle, josta se on löytänyt aikaisemmin ruokaa. On tärkeää säilyttää karhun luontainen ihmisarkuus. Karhu voi yhdistää ruoan hajun ihmisen hajuun ja oppii hakeutumaan ihmisten lähelle helpon ruoan toivossa.

Merkkejä karhun olosta alueella

Karhu rikkoo toisinaan muurahaispesiä, kaivaa ampiaispesiä tai rikkoo lahopuita etsiessään toukkia. Esimerkiksi pa-

lokärki tekee metsässä myös hyvin samankaltaista jälkeä.

Karhu rikkoo joskus mehiläispesiä etsiessään hunajaa ja heittelee pesänkappaleita ympäriinsä. Syvät kynnenjäljet usean metrin korkeudella puunrungolla voivat olla karhun kiipeämis- tai raapimisjälkiä. Kaurapellossa karhu lakoonnuttaa ja kahmii kasvustoa kasaan.

Jos näet karhun tappaman eläimen haaskan, poistu tulosuuntaasi. Karhu voi olla lähistöllä. Karhu yrittää yleensä peittää haaskan osittain maahan tai suohon ja palaa usein takaisin kätkölleen. Karhu voi "säilöä" haaskansa myös kylmävetiseen puroon tai syvään lähdekuoppaan eli kaltioon.

Karhun ulostekasa voi olla huomiota herättävän suuri. Se poikkeaa lehmän ulosteesta siinä, että se on sisältä mustaa ja sisältää yleensä luun palasia, karvoja, marjoja tai lehtiä riippuen siitä, mitä se on syönyt. Varsinkin puolukat ja variksenmarjat erottuvat usein kokonaisina "helminä" ulosteiden pinnalla.

Kuva: Hannu Huttu

Karhu vierailut mehiläispesillä.
Kuva: Pekka Karoniemi

Karhun rikkoma lahoppuu.
Kuva: Harri Norberg

Karhun ulosteita. Kuva: Harri Norberg

Karhun jälki. Kuva: Petri Piisilä

Tunnista karhun jälki

Karhun jäljessä on havaittavissa viisi varpaan ja kynnen painallusta. Etutassu on lyhyt ja leveä. Takatassu taas muistuttaa ihmisen jalan jälkeä, mutta on hieman leveämpi ja kolmiomaisempi. Karhu on kanta-astuja, joten pehmeässä maassa näkyy usein karhun kantapään painallus. Jälki mitataan etutassun polkuanturan leveimmältä kohdalta. Jos etutassun jättämän jäljen leveys on vähemmän kuin 7 cm, on kyseessä karhun pentu, joka on syntynyt samana vuonna. Täysikokoisen naaraan etutassun jättämä jälki on leveimmillään 14 cm ja uroksen 20 cm.^{1, 2, 5, 6} Vauhkootuneet sorkkaeläimet voivat myös olla merkki ravintoa saalistavasta pedosta.

Mitä teet, jos

...näet karhun autostasi...

Pysy autossa. Älä mene ulos ottamaan kuvia. Jos törmäät autolla karhuun, älä poistu autosta, vaan soita yleiseen hätänumeroon 112. Jos karhu on vahingoittunut, varoita tarvittaessa muita tiellä liikkujia. Kytke auton hätävilkut päälle. Poliisi johtaa tilannetta ja hälyttää paikalle suurpepotilanteisiin erikoistuneita metsästäjiä koirineen (SRVA eli suurriistavirka-apu).

...liikut karhualueella aikaisin kesällä...

Karhujen paritteluaika on touko-kesäkuussa. Tänä aikana

karhu on erityisen aktiivinen jopa päiväaikaan ja riski karhun kohtaamiseen on suurimmillaan. Nuoret urokset kulkevat pitkiäkin matkoja etsiessään parittelukumppania. Nuoret karhut ovat juuri eronneet emostaan ja kulkevat ensi kertaa yksin luonnossa. Nämä nuoret, erauspennuiksikin kutsutut karhut ovat uteliaita eivätkä välttämättä pelkää ihmistä. Jos huomaat karhun lähelläsi, tee se tietoiseksi itsestäsi puhumalla äänekkäästi ja poistu rauhallisesti tulosuuntaasi.

... olet poimimassa marjoja...

Jopa puolet karhun ruokavaliosta koostuu marjoista, etenkin mustikoista. Karhut syövät marjoja, jotta saisivat rasvaa kehoonsa pitkää talvea varten. Pidä koko ajan pientä ääntä metsässä kulkiessasi. Yleensä karhu havaitsee sinut hyvän haju- ja kuuloaistinsa avulla hyvissä ajoin ennen paikalle tuloasi. Mikäli kuitenkin havaitset karhun läsnäolon, tee se tietoiseksi itsestäsi puhumalla äänekkäästi ja peräänny rauhallisesti tulosuuntaasi.

...näet karhun lepäämässä tai haaskalla...

Jos yllätät karhun haaskalta, pysy rauhallisena. Kohottaudu täyteen pituuteesi ja tee se tietoiseksi itsestäsi puhumalla äänekkäästi. Vetäydy paikalta rauhallisesti tulosuuntaasi - älä koskaan pakene juoksemalla! Juoksu voi laukaista karhun saalistusvietin, eikä karhua pääse pakoon juoksemalla, sillä se on monin verroin ihmistä nopeam-

pi. Myöskään puuhun nousemisesta ei ole hyötyä, sillä karhu kiipeää ketterästi perässä. Näissä tilanteissa voit jättää esimerkiksi takkisi tai reppusi maahan. Karhu voi kiinnostua niistä ja jättää sinut rauhaan.

... tapaat uteliaan karhunpennun...

Älä yritä ottaa kontaktia pentuun, äläkä jää ottamaan kuvia. Karhuemolla on voimakas suojelevuetti ja se ei normaalisti ole kaukana pennustaan. Käänny ympäri ja poistu tulosuuntaasi. Vaarallisin tilanne voi syntyä siitä, jos ihminen joutuu pentujen ja emon väliin. Karhu pyrkii ehkäisemään pentujaan uhkaavaan vaaraan, ei vahingoittamaan sinua. Se voi tällaisessa tilanteessa tehdä useita valehyökkäyksiä, mutta kääntyy vain muutaman metrin päästä pois.

...liikut koiran kanssa karhualueella...

Pidä koirasi kytkettynä metsästysajan ulkopuolella. Kiinnitä huomiota koiran poikkeavaan käyttäytymiseen. Vapaana juokseva koira kasvattaa riskiä karhun kohtaamiseen. Karhun kohdatessaan kouluttamaton koira voi paeta omistajansa luokse hakemaan turvaa. Karhu voi seurata koiraa ja pitää samalla ihmistä uhkana.

...törmäät karhuun metsästystilanteessa...

Paikallaan hiljaa odottelevalla metsästäjällä on suurempi

Kuva: Hannu Huttu

Kuva: Hannu Huttu

Kuva: Ilpo Kojola

riski kohdata karhu kuin liikkuvalla ihmisellä. Jos karhu ei ole huomannut sinua, sinun täytyy tehdä se tietoiseksi olemasolostasi taputtelemalla käsiäsi yhteen tai muuten pitämällä ääntä. Useimmat metsästäjän ja karhun kohtaamisesta syntyneet onnettomuudet ovat syntyneet haavoittuneen eläimen hyökättyä metsästäjän kimppuun. Haavoitettu karhu on vaarallinen. Takajaloillaan seisova karhu ei ole välttämättä aggressiivinen. Tällöin se vain analysoi epävarmana tai uteliaana syntynyttä, yllättävää tilannetta.

... jos karhu kaikesta huolimatta käyttäytyy uhkaavasti...

Peräänny rauhallisesti. Pidä silmällä karhun käytöstä puhuen normaalilla äänellä. Vältä katsekontaktia, sillä se merkitsee karhulle haastetta. Älä juokse!

Jos karhu tekee valehyökkäyksen, pysy paikallasi tai peräänny hyvin hitaasti. Normaalisti karhu pakenee tai pysähtyy. Pysy rauhallisena ja puhu karhulle. Laita marjansakosi, kalastusvälineesi tms. eteesi kiinnittääksesi karhun huomion pois itsestäsi. Osoita, että et uhkaa karhua perääntymällä hitaasti.

Jos karhu käy kimppuusi, mene maahan mahallesi tai sikiöasentoon ja tekeydy kuolleeksi osoittaen, että et ole uhka karhulle. Suojaa käsilläsi niskaasi ja päätäsi. Selässäsi oleva reppu on hyvä suoja. Älä kiipeä puuhun, sillä karhu kiipeää sinua paremmin. ^{1, 4, 5}

Susi (Canis lupus)

Suden tuntomerkit ja levinneisyys

Runsaimmat susikannat sijoittuvat itäisen Suomen alueelle. Kierteleviä ja pesiviäkin susia esiintyy lähes koko maassa Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Suomen susikanta kasvoi tasaisesti vuoteen 2006 asti, jolloin susia oli noin 250. RKTL:n kanta-arvioiden mukaan susia oli syksyllä 2010 Suomessa 150–160 yksilöä. Susilaumojä oli vastavasti tiedossa 14–16.

Suden ruumiin pituus on 90–140 cm. Häntä on pitkähkö, suora ja tuuheakarvainen. Suurimmat Suomessa kaadetut sudet ovat olleet yli 60-kiloisia, mutta painot vaihtelevat paljon. Urossuden paino vaihtelee välillä 30–65 kg ja naarassuden 20–45 kg:n välillä. Aikuisen urossuden säkäkorkeus on 70–90 cm, naaraan hivenen vähemmän. Susi kasvaa täysikasvuiseksi jo ensimmäisen elinvuotensa aikana.

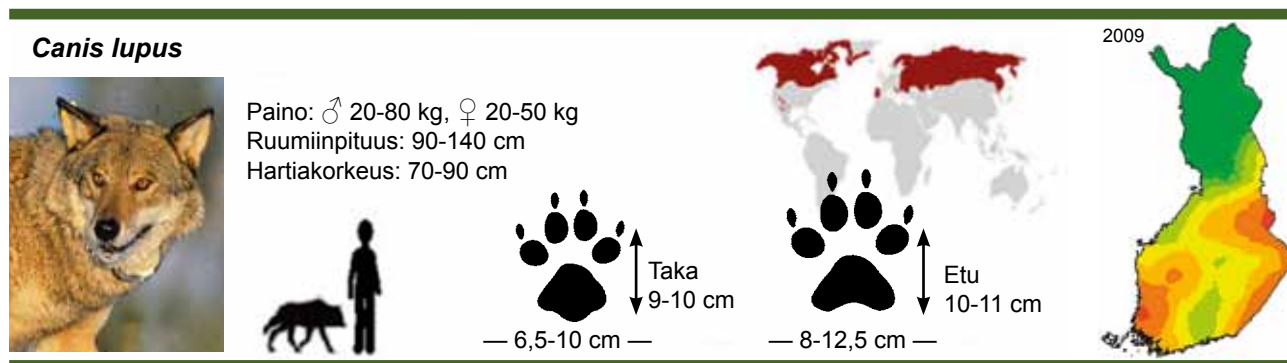
Susi muistuttaa suurta, pystykorvaista koiraa. Toisin kuin koiralla suden häntä riippuu suorana. Silmät ovat virot. Kulmahampaat ovat sudella pitemmät ja kookkaammat kuin koiralla.

Suden yleisväri on harmaankeltainen. Mustaa peitin-karvaa esiintyy etuselässä, hartioissa ja hännässä. Vatsapuoli on vaaleampi. Poskissa voi olla vaaleat läikät. Jalkojen pohjaväri on harmaa, etujalkojen etupuolella voi olla musta juova. Värytys vaihtelee jonkin verran vuodenaikojen mukaan, talviturkki on kesäturkkia vaaleampi ja harmaampi.^{6,8,9}

Suden elintavat ja ravinto

Susilauma on perheyhteisö, joka muodostuu tavallisesti aikuisen uros- ja naarassuden muodostamasta nk. alfa-parista ja sen jälkikasvusta. Suomessa susilaumoissa on keskimäärin seitsemän yksilöä.¹⁰

Suden kiima-aika on kerran vuodessa helmi-maaliskuussa. Alfapari liikkuu kahdestaan muun lauman läheisyydessä. Kiiman jälkeen susi etsii tulevalle pesueelleen sopivaa pesäpaikkaa. Suden pesä voi sijaita kaatuneen puunrungon tai juurakon alla. Pesäpaikaksi susi voi kelpuuttaa myös esimerkiksi vanhan ketunpesän, jota susi laajentaa mieleisekseen. Suden kantoaika on 60–63 vuorokautta. Toukokuun puoliväliin mennessä naaras synnyttää yleensä 3–6 pentua yhteen, juuri ennen synnytystä

Kuvat: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, suden kuva: Ilpo Kojola

Kuva: Hannu Huttu

kaivamistaan pesistä. Naaras imettää pentuja noin kahdeksan viikon ajan, jona aikana naaras on pentujensa lähellä. Muu lauma tuo ruokaa imettävälle naaraalle.

8-10 viikon jälkeen pennut poistuvat ensimmäisen keran pesästä ja siirtyvät noin kolmen viikon jälkeen vaihtopesään. Sudet voivat käyttää samoja vaihtopesiä vuodesta toiseen. Imetysajan jälkeen joku lauman jäsenistä toimii pentujen lastenvahtina naaraan siirryttyä muiden lauman jäsenten mukaan etsimään ruokaa. Pentujen kuolleisuus voi olla korkea taudeista, loisista ja ravinnon puutteesta johtuen.

Susilauman reviirin koko riippuu susitiheydestä ja ra-

vinnon saatavuudesta. Suomessa keskimääräinen reviirin koko on 1000–1300 km². Käytännössä reviiri on noin 30x40 km kokoinen alue. Susi jättää laumansa 1–2 vuoden ikäisenä ja nuoret sudet voivat kulkea pitkiäkin matkoja päätyen satojen kilometrien päähän synnyinreviiriltään pariutumiskumppania etsiessään. Valtaosa susista jää kuitenkin pesimään alle 200 km etäisyydelle synnyinreviiristään ¹¹

Susi liikkuu kaikkina vuorokauden aikoina, pääasiassa kuitenkin hämärissä ja yöllä. Susi on erittäin kestävä ja nopea liikkuja. Sen kuulo ja hajuaisti ovat erittäin tarkat.

Sudet ovat lihansyöjiä. Saaliin saatavuus vaikuttaa eniten suden ravinnon koostumukseen. Alkukesällä ravinto koostuu helpoimmin saatavilla olevasta ravinnosta, koska pentujen on saatava päivittäin ruokaa. Syksyllä, kun pennut osallistuvat jo saalistukseen ja lauma liikkuu laajemmalla alueella, ravinto on enemmän suurriistapainotteista. Suden tärkein saaliseläin on hirvi, mutta myös metsäpeura ja muut hirvieläimet pienistä keskikokoisiin kuuluvat suden ruokalistalle. Kesäaikaan sudet tappavat erityisesti hirvieläinten vasoja. Poronhoitoalueella tärkein saaliseläin on poro. Susi saalistaa normaalisti laumana. Yksinäinenkin susi kykenee kaatamaan täysikasvuisen hirven, mutta suden loukkaantuminen on silloin todennäköisempää kuin laumana saalistettaessa.

Susi ilmaisee itseään muiden koiraeläinten tapaan murisemalla, vikisemällä, haukkumalla ja ulvomalla tilanteesta riippuen. ^{6, 9,12,13}

Onko susi vaarallinen ihmiselle?

Terve susi, jolla riittää ruoaksi saalistettavia riistaeläimiä, ei pohjimmitaan ole ihmiselle vaarallinen. Tätä käsitystä tukee se, että susien suorittamat hyökkäykset ihmistä koh-

ti ovat olleet viime vuosikymmeninä varsin harvinaisia – myös maailmanlaajuisesti.

Viimeksi ihmisiä Suomessa surmannut susi (tai useampi susi) liikkui Turun seudulla 1880-luvun alussa. Syytä surmiin ei varmuudella tiedetä, mutta sutta on jälkikäteen epäilty sairaaksi tai nälkiintyneeksi yksilöksi. Kyseessä saattoi olla myös villiintynyt koira, suden ja koiran risteymä tai muutoin ihmiseen tottunut yksilö. Myös aiemmin 1800-luvulla tiedetään suden hyökänneen ihmisen kimpuun Suomessa.^{14, 15}

Mitä teet jos kohtaat kesyn tai vihamielisesti käyttäytyvän suden?

Susi on yleensä arka eläin, ja sen kohtaaminen luonnossa on hyvin harvinaista. Sudella on hyvä haju- ja kuuloaisti. Jos haluat varmistua siitä, että et kohtaa sutta, pidä luonnossa liikkuessasi ääntä. Jos susi ei kuitenkaan vetäydy kohtausilanteesta, toimi näin:

- Pyri poistumaan paikalta rauhallisesti.
- Älä juoksel! Juokseminen voi laukaista suden saalisviihtien etenkin, jos satut paetessasi kompastumaan. Vältä suoraa katsekontaktia. Silmiin tuijottaminen merkitsee pedolle haastetta.
- Jos susi seuraa sinua perääntymisestä huolimatta, pysähdy ja pyri näyttämään mahdollisimman suurelta nostamalla kätesi, selkäreppusi tms. ylös. Ota samalla pari askelta sutta kohti. Voit yrittää nousta kivele, muulle kohoumalle tai kavuta puuhun. Susi ei osaa kiivetä.
- Jos susi hyökkää edellä mainituista toimista huolimatta, älä yritä näyttellä kuollutta! Potki ja lyö sutta niin kovaa kuin pystyt. Älä anna periksi! Pyri vahingoittamaan suden silmiä tai kurkkua. Kohdatessaan voima-

kasta vastarintaa, susi voi säikähtää ja vetäytyä tilanteesta.^{13,16}

Susi voi käyttäytyä uhkaavasti ihmistä kohtaan, jos

- Luontaisten saaliseläinten loppuminen voi johtaa nälkäisten susien hakeutumiseen helposti saatavissa olevan ruoan toivossa ihmisasutusten läheisyyteen, ja joutaa uhkaaviin suden ja ihmisen kohtaamistilanteisiin.
- Susi on menettänyt ihmisarkuutensa. Älä totuta sutta ihmiseen ruokkimalla sitä - käsittele tuottamasi jätteet asianmukaisella tavalla! Kesyyntynyt, ihmiseltä ruokaa saamaan oppinut susi voi olla käytökseltään arvaamaton ja vaarallinen. Ihminen ei kuulu suden saaliseläimiin.
- Susi puolustaa itseään tai pentujaan. Uhattuna ja tilanteessa, josta se ei pääse pakenemaan, susi voi poikkeuksellisesti käyttäytyä hyökkäävästi ihmistä kohtaan.
- Susi voi kiinnittää huomionsa mukanasi kulkevaan koiraan niin tiiviisti, että susi unohtaa ihmistä kohtaan tuntemansa luontaisen pelon. Erityisesti metsästysilanteessa koira voi rynnätä isäntänsä luokse turvaa hakemaan susi kintereillänsä. Kohtaamisesta voi kehittyä vaaratilanne. Jos voit, niin älä metsästä koirasi kanssa alueella, jossa susien tiedetään liikkuvan.^{13,16,17}
- Susi on vakavasti sairas. Yksi tällaista aggressiivista käyttäytymistä aiheuttava sairaus on rabies eli raivotauti. Sairastunut eläin voi muuttua hyökkääväksi ja olla vaaraksi myös ihmisille, jotka saattavat saada puremasta hengenvaarallisen rabiestartunnan. Rabiasta ei ole kuitenkaan todettu Suomen suurpedoissa pitkiin aikoihin. Viimeisin rabieseepidemia todettiin Suomen alueella vuosina 1988–1989, jolloin rabiasta tavattiin supikoirissa ja ketuissa. Tuolloinkaan rabiasta ei havaittu samaan aikaan tutkituista suurpedoista.

Tunnista suden jäljet

Ison koiran ja suden jälkiä on erittäin vaikea erottaa toisistaan.

Koiraeläimille tyypillisesti suden etukäpälän jäljet (10–11 cm) ovat suuremmat kuin takatassun (9–10 cm). Suden jälkiä mitatessa kynsiä ei oteta mittaukseen mukaan.

Suden uloste: Suden ulosteet ovat noin 2,5–3 cm paksuja, pötkömäisiä sekä pahan ja voimakkaan hajuisia. Ne muistuttavat hieman koiran ulostetta. Suden ulosteessa on yleensä karvoja ja luunpaloja. Mitä mustempaa suden uloste on, sitä lihapitoisempaa ravinto on ollut.

Suden läsnäolon voi todeta myös suden kiima-aikana jättämistä verisistä virtsaamisjäljistä hangelle. Suden tappamien eläinten osittain syödyt raadot voivat paljastaa suden liikkuvan alueella. Eläin tosin voi olla myös jonkun muun maasuurpedon tappama. Usein tarvitaan asiantuntijaa selvittämään, mikä suurpedoistamme eläimen on tappanut tai mikä eläin jäljet on jättänyt. ⁸

Kuva: Vilho Pesonen

Kuva: www.suurpedot.fi

Kuva: Harri Norberg

Kuva: Ilpo Kojola

Ahma (Gulo gulo)

Tuntomerkit ja levinneisyys

Ahma on suurin nääteläimemme. Pituudeltaan ahma on 69–83 cm. Säkäkorkeus on 40–45 cm. Hännän pituus 16–25 cm. Naaras painaa keskimäärin 8–12 kg ja uros 8–28 kg.

Ahmalla on voimakasrakenteinen ruumis. Yleisväriltään ahma on tummanruskea tai ruskeanmusta. Kyljessä sillä on tuuhean hännän tyveen asti ulottuva vaalea raita. Otsa ja posket ovat vaaleammat. Kaulassa ja rinnassa voi olla vaaleita läikkiä. Kuono, häntä ja raajat ovat mustat. Ahma vaihtaa karvan kaksi kertaa vuodessa: touko-kesäkuussa sekä syys-lokakuussa. Ahman pienet, kellanruskeareunaiset korvat ovat miltei kiiltäväkarvaisen turkin peitossa.

Ahmaa esiintyy pääasiassa itäisessä Suomessa ja Lapissa. Lapissa ahmoja asustelelee Enontekiön ja Inarin tunturialueilla sekä metsä- ja tunturialueilla koko itärajan pituudelta.

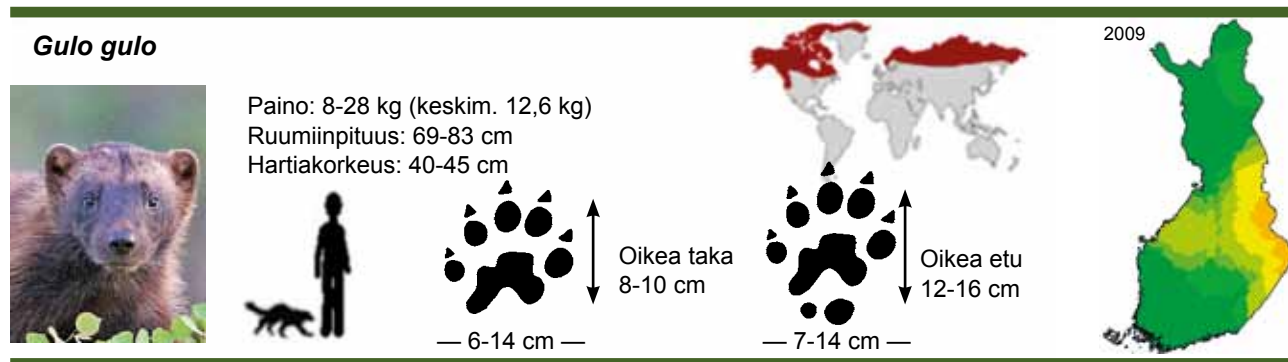

Kuva: Hannu Huttu

Elintavat ja ravinto

Ahma on utelias ja jatkuvasti liikkeellä oleva erakko. Se voi liikkua vuorokauden aikana päämäärätietoisesti ja omalaatuisesti hyppien useita kymmeniä kilometrejä. Ahma ei siedä toisia lajitovereita reviirillään, joka urosahmalla voi olla jopa 2000 km², ja naaraalla huomattavasti pienempi. Ahma merkitsee reviirinsä ulosteilla, virtsalla ja perärauhastensa eritteillä. Merkinnän perusteella muut ahmat osaavat välttää alueella liikkumista.

Pohjois-Suomen osalta ahman asuinalueita ei ole esitetty alla olevassa levinneisyyskartassa.

Kuvat: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, ahman kuva: Hannu Huttu

Kokoonsa ja painoonsa nähden suurten tassujensa ansiosta ahma on sopeutunut lumessa liikkumiseen hyvin. Pehmeässä lumessa ahma liikkuu hyppimällä, kuten muutkin näätäeläimet. Ahma on kömpelölköistä rakenteestaan huolimatta ketterä kiipeilijä.

Ahma on kaikkiruokainen haaskansyöjä. Tilaisuuden tullen se voi tappaa elävänkin eläimen saaliikseen. Talvela pehmeän, upottavan lumen aikaan se voi tappaa kerralla useita poroja. Varastoon tappaminen on tyypillistä näätäeläimille. Ahma kätkee usein saaliinsa lumen alle, kallion koloihin tai puun oksalle ja palaa usein ruokakätköilleen. Ahmalla on hyvin kehittynyt hajuaisti, jonka avulla se löytää helposti haaskan jopa metrisen lumihangen alta. Kesäisin ahma käyttää ravinnokseen myös pikkunisäkkäitä, lintuja ja marjoja.

Ahman kiima-aika on kesä-heinäkuussa. Sillä on karhun tavoin viivästynyt sikiönkehitys. Ahma synnyttää yhdestä kolmeen pentua lumen alle kaivamaansa pesään maaliskuuhuhtikuussa. Pesäonkalo voi olla useita kymmeniä metrejä pitkä ja siinä voi olla useita ulostuloaukkoja. Häirityksi tullessaan ahma siirtää pennut turvallisempaan paik-

kaan. Pennut seuraavat emoaan usein seuraavan pentueen syntymään asti.¹⁹

Merkkejä ahman läsnäolosta alueella

Ahman ulosteiden ulkonäkö vaihtelee kulloisenkin ruoka-
valion mukaan. Liha-aterian jälkeen uloste on tummaa. Ulosteessa voi olla luunsiruja ja karvoja. Ahman ulosteet ovat usein makkaramaisia, kierteisiä ja toisesta päästään suipentuvia. Ahman ulosteen paksuus on noin 2,5 cm.¹⁹

Ahman edetessä hyppien syntyvät pariijäljet. Rytmikässä laukassa tassujen painallukset ovat vinossa rivissä kolmittain.

Ahma ei pidä juuri ääntä. Se voi joskus murista ja sähistä saalistaessaan tai ahdistettuna ollessaan.

Ahman ei ole todettu aiheuttavan ihmiselle vaaraa. Joitakin purematapauksia tiedetään sattuneen, mutta ne ovat liittyneet metsästys- tai kiinniottotilanteisiin tai sairaisiin yksilöihin.

Ahman kohdatessasi poistu paikalta rauhallisesti tulo-suuntaasi.¹⁹

Ilves (Lynx lynx)

Tuntomerkit ja levinneisyys

Ilves on Suomen ainoa luonnonvarainen kissaeläin. Sen ruumiin pituus on noin 70–140 cm ja paino 6–28 kg. Ilveksen säkäkorkeus on 60–75 cm. Uros on jonkin verran naarasta suurempi. Ilveksen turkin väri on harmaan tai punertavan ruskea. Talviturkki on vaaleampi kuin kesäturkki. Vatsapuolelta ilves on aina vaalea. Turkissa on usein tummia täpliä tai juovia. Ilveksellä on 15–25 cm pitkä, mustapäinen häntä ja takaa vaaleat, tupsupäiset korvat. Ilveksen tassut ovat suuret ja pyöreät. Silmät ovat keltaiset. Kotikissaan verrattuna ilveksen jalat ovat suhteessa pidemmät. Ilves vetää kyntensä sisään muiden kissaeläinten tapaan. Vain kovalla ja liukkaalla alustalla ilveksen tassut ovat poikkeuksellisesti harallaan ja neljän varpaan kynnen jäljet ovat erotettavissa muuten pyöreistä jäljistä. Luarella etenkin takatassun jälkien muoto on päärynämäinen, etutassujen pyöreämpi.

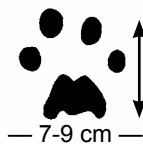
Elintavat ja ravinto

Ilves on louhikkoisissa, vaikeakulkuisissa maastoissa viihtyvä yksineläjä. Ilves liikkuu ja saalistaa aktiivisimmin pimeän ja hämärän aikaan. Se on liikkeissään hyvin äänetön ja notkea ja kykenee helposti kiipeämään muiden kissaeläinten tapaan puuhun tai kalliolohkareen päälle, jossa se väijyy saalistaan. Ilves on lihansyöjä. Ravinnokseen se saalistaa erityisesti jäniksiä ja kanalintuja, mutta myös isompia nisäkkäitä, kuten valkohäntäpeuroja ja metsäkauriita. Poronhoitoalueella myös poro kuuluu ilveksen ruokavalikoimaan. Ilves paikallistaa saaliinsa tarkan kuulonsa ja näkönsä avulla. Saalistus perustuu yllätykseen, ja ilves voi loikata saaliinsa kimppuun usean metrin päästä. Ilves tappaa saaliinsa puremalla sitä muiden isojen kissapetojen tavoin kurkkuun. Ilveksen hampaat sopivat huonosti jäätyneen ruoan syömiseen. Näin ollen se ei talviaikaan voi juurikaan käyttää haaskoja ravinnokseen, vaan joutuu jatku-

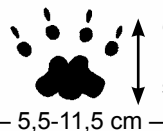
Lynx lynx

Paino: ♂ 7-25 kg, ♀ 7-20 kg
Ruumiinpituus: 70-120 cm
Hartiakorkeus: 60-75 cm

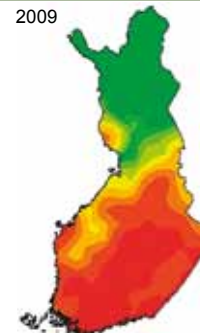
Oikea taka
7-9 cm

Oikea etu 7-9 cm
Kynnet usein sisäänvedetyt.

2009

Kuvat: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, ilveksen kuva: Hannu Huttu

Kuva: Hannu Huttu

vasti saalistamaan uutta, tuoretta ruokaa.

Ilveksen kiima-aika on helmi-maaliskuussa. Ilves synnyttää 68–73 vuorokauden kuluttua parittelusta eli touko-kesäkuussa 2–3 pentua, jotka seuraavat emoaan seuraavaan kevääseen saakka. Ilveksen käyttämä reviiri vaihtelee populaation ja saalistihyden mukaan. Ilveksen yön aikana kulkema matka voi lyhimmillään olla alle 1 km, ja pisimmillään yli 20 km. Kiima-aikaan urosilveksen elinpiiri voi olla jopa yli 1000 km². Varsinkin pentujensa kanssa liikkuvan naaraan reviiri on huomattavasti pienempi.²⁰

Merkkejä ilveksen läsnäolosta alueella

Tavanomaisimmat ilveksen jäljet ovat käyntijälkiä, jolloin askelpituus on 80–110 cm. Ilves myös ravaa, jolloin

se usein laahaa jalkojaan. Ravatessa ilveksen askelpituus on 130–150 cm, joskus yli puolitoista metriä. Tällöin jälkien välissä lumessa on kaksi yhdensuuntaista jälkiuraa, ja ilves astuu etu- ja takatassunsa samaan jälkeen. Ilveksen jälkijono pehmeällä lumella voi muistuttaa erehdyttävästi suden jälkeä. Etenkin jos jälkien päälle on satanut lunta, jolloin jälkikuviota ei enää voi havaita. Tällöin askelvälin mittaaminen ja jälkien seuraaminen ovat keinoja, joilla voi päästä selville jälkien jättäjistä.

Ilveksen uloste on lihapitoisesta ravinnosta johtuen musta ja tuoreena pahanhajuinen. Muiden kissaeläinten tapaan ilves peittää virtsansa ja ulosteensa maahan tai lumeen.

Kiima-aikana helmi-maalikuussa voi metsistä kuulua ilveksen mouruamista ja haukahtelua.

Kuva: Marko Mikkola

Ilveksen tarkkojen aistien takia ihmiset pääsevät näkemään ilvestä harvoin. Ilveksellä ei ole luontaisia vihollisia, mutta se karttaa sutta.

Suomessa ei tunneta tapauksia, joissa ilves olisi aiheuttanut ihmiselle vaaraa. Joitakin purematapauksia tiedetään sattuneen, mutta ne ovat liittyneet metsästystilanteisiin tai sairaisiin yksilöihin.²⁰

Kuva: Ilpo Kojola

Ilmoita suurpetohavaintosi

Jos kohtaat suurpedon tai uskot löytäneesi merkkejä suurpedosta, ilmoita aina havainnostasi. Ilmoituksen voit tehdä tilanteesta riippuen paikkakuntasi vapaaehtoisperiaatteella toimivalle suurpetoyhdyshenkilölle, paikalliseen riistanhoitoyhdistykseen tai hätätapauksessa poliisille numeroon 112. Lähimmän suurpetoyhdyshenkilön ja riistanhoitoyhdistyksen yhteystiedot löydät internetistä osoitteesta <http://riista-web.riista.fi/>.

Suurpetoyhdyshenkilö käy tarkistamassa havaintosi ja kirjaa sen koko maan kattavaan, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ylläpitämään internet-pohjaiseen TASSU- järjestelmään. Havaintosi avulla saadaan ajantasaista tietoa maasuurpetojen liikkeistä. Lisäksi ilmoittamasi tieto on arvokas Suomen maasuurpetojen yksilömäärien arvioimisessa.

SRVA-toiminta

Suurpetokonfliktien ratkaisemiseksi on Suomessa kehitetty poliisi- ja riistahallinnon sekä paikallisten metsästäjien yhteistyönä toimiva SRVA- eli suurriista- virka-apuorganisaatio. Poliisi käyttää metsästäjien ja koirien muodostamia partioita liian lähelle asutusta eksoyneiden eläinten karkottamiseksi takaisin turvallisemmille alueille. Lisäksi SRVA-organisaatiota käytetään mm. liikenteessä loukkaantuneiden suurpetojen jäljittämisessä ja tarvittaessa lopettamisessa.

Lähteitä:

- ¹ http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/If_you_encounter_a_bear.pdf
- ² Metsästäjien Keskusjärjestö, 2007: 10 kohdan Karhuohjeet <http://www.riista.fi/data/yhteiset/attachments/Karhuesite.pdf>
- ³ Olsson, J. 2001: Viltskadecenter ja WWF 2001. http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/is_the_brown_bear_dangerous.pdf
- ⁴ Levin, M., Karlsson J. (Viltskadecenter), Brainerd S. (Norsk institutt för naturforskning), Smith M., Linnell J. (Bioforsk) 2006: Leva med björn. http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/friluftsliv_i_bjornomraden.pdf
- ⁵ http://www.suurpedot.fi/www/fi/suurpedot_ja_me/kohtaaminen/karhu.php
- ⁶ Norberg, H., Kojola, I. & Härkönen, S. 2010: Petovahinkojen tunnistamisopas, Metsästäjien Keskusjärjestö
- ⁷ Janne Sundell, Helsingin yliopisto: Riistapäivät 2010, Kooste Riistapäivien esitelmäivistelmistä. <http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/riistapaivapalaute.pdf>
- ⁸ <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/susi/tuntomerkit/index.php>
- ⁹ <http://www.tunturisusi.com/kokomitat.htm>
- ¹⁰ Suomen susikannan hoitosuunnitelmaan: MMM 2005
- ¹¹ Ilpo Kojola, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos: Riistapäivät 2010, Kooste Riistapäivien esitelmäivistelmistä. <http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/riistapaivapalaute.pdf>
- ¹² <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/susi/index.php>
- ¹³ http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/If_you_encounter_a_wolf.pdf
- ¹⁴ Lappalainen, A. 2005: Suden jäljet.
- ¹⁵ Pulliainen, E. 1984: Petoja ja Ihmisiä.
- ¹⁶ http://www.suurpedot.fi/www/fi/suurpedot_ja_me/kohtaaminen/susi.php
- ¹⁷ <http://www.tunturisusi.com/vaarallisuus.htm>
- ¹⁸ http://www.suurpedot.fi/www/fi/suurpedot_ja_me/kohtaaminen/ahma.php
- ¹⁹ <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/ahma/index.php>
- ²⁰ <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/ilves/>

